

V L A A M S   P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

25 februari 2009

ONTWERP VAN DECREET

**houdende instemming met de Stabilisatie- en associatieovereenkomst
tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds,
en Bosnië en Herzegovina, anderzijds,
en de slotakte, ondertekend in Luxemburg op 16 juni 2008***

* De teksten van de overeenkomst en van de slotakte liggen ter inzage op de directie Decreetgeving van het Vlaams Parlement

MEMORIE VAN TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

I. ALGEMENE BESCHOUWINGEN

1. Het Stabilisatie- en associatieproces

In 1997 werd de regionale aanpak van de Europese Unie (EU) ten aanzien van de Balkan officieel gelanceerd. In een mededeling van 26 mei 1999 legde de Europese Commissie het kader vast voor een breed partnerschap met de landen uit de regio. Onderhandelingen zouden geopend worden wanneer een land aan bepaalde politieke en economische voorwaarden voldeed.

In juni 2000 verklaarde de Europese Raad van Feira dat alle landen van het Stabilisatie- en associatieproces potentiële kandidaten voor het EU-lidmaatschap zijn. Op de topontmoeting met de EU die in november 2000 in Zagreb plaatsvond, bevestigden de Balkanlanden hun engagement tegenover het Stabilisatie- en associatieproces. Dit proces bevat verschillende tussenstappen, waarvan de Stabilisatie- en associatieovereenkomst de belangrijkste is. Het Stabilisatie- en associatieproces berust op twee fundamentele voorwaarden, met name de volledige samenwerking met het Internationaal Oorlogstribunaal voor het voormalige Joegoslavië (ICTY) en de regionale samenwerking. Het Stabilisatie- en associatieproces is meer dan een aantal bilaterale overeenkomsten tussen de landen uit de regio en de EU. Een bijzondere rol is weggelegd voor de regionale samenwerking als essentieel onderdeel van het contract dat de EU aan elk land aanbiedt.

Er wordt rekening gehouden met het ontwikkelingsniveau van elk land zodat het zijn eigen ritme kan volgen. Om in aanmerking te komen voor het EU-lidmaatschap trachten de landen uit de regio de politieke en economische voorwaarden te vervullen die voor alle kandidaat-lidstaten dezelfde zijn. In het kader van dit progressieve partnerschap biedt de EU een brede waaier aan handelsconcessies, technische, financiële en economische bijstand en contractuele betrekkingen die vorm krijgen in de Stabilisatie- en associatieovereenkomsten.

In juni 2003 herhaalde de EU op de top van Thessaloniki haar verbintenis om de Westelijke Balkan stap

voor stap te integreren. In het Stabilisatie- en associatieproces werden aspecten van de uitbreidingsstrategie opgenomen, teneinde beter voorbereid te zijn op nieuwe uitdagingen. In maart 2006 bevestigde de EU dat de toekomst van de landen van de Westelijke Balkan binnen de EU ligt. De betrokken landen werden opgeroepen tot een actieve regionale samenwerking die de sleutel blijft tot duurzame stabiliteit, economische ontwikkeling en verzoening.

België heeft deze toenadering volledig onderschreven en ondersteund. Voor België is trouwens een belangrijke bijdrage aan het Stabilisatie- en associatieproces weggelegd. Die bijdrage bestaat uit het financieren van de activiteiten van internationale instellingen die in de regio werkzaam zijn en de uitvoering van een aantal projecten, het sturen van gekwalificeerd personeel naar de Balkan (troepen, politie, deskundigen) en medewerking in de vorm van kennisoverdracht. Ook voor Vlaanderen behoren de landen van Centraal- en Oost-Europa tot de geografische prioriteiten van het buitenlands beleid.

2. De steun van de EU aan Bosnië en Herzegovina

Sinds 1991 heeft de EU voor meer dan 2,5 miljard euro steun verleend aan Bosnië en Herzegovina. Tot 2000 ging die steun vooral naar vluchtelingenprogramma's en de wederopbouw van het land. Tussen 2001 en 2006 ontving Bosnië en Herzegovina 502,8 miljoen euro via het Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (CARDS), het specifiek programma van de EU voor de Balkan. Er werd hierbij gefocust op de hervorming van de administratie, de justitie, binnenlandse zaken, de verbetering van het investeringsklimaat, het onderwijs, het leefmilieu en de infrastructuur. Met ingang van 2007 is het financiële pretoetredingsinstrument (IPA) het enige financiële instrument voor kandidaat-lidstaten voor de periode 2007-2013 en zijn alle voornoemde instrumenten vervangen. In het kader van dat IPA mag Bosnië en Herzegovina tussen 2007 en 2010 322 miljoen euro verwachten.

3. De totstandkoming van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst

Nadat de Commissie in de lente van 2005 vastgesteld had dat Bosnië en Herzegovina de belangrijkste voorwaarden van de haalbaarheidsstudie van november 2003 vervuld had, keurde de Raad Algemene Zaken

en Externe Betrekkingen (RAZEB) op 7 november 2005 het onderhandelingsmandaat goed. De onderhandelingen met Bosnië en Herzegovina werden formeel geopend op 25 november 2005. In de loop van 2006 vonden 6 officiële en technische onderhandelingsrondes plaats.

Bij de onderhandelingen met Bosnië en Herzegovina is het kader van de bestaande stabilisatie- en associatieovereenkomsten in aanmerking genomen. De bepalingen lopen dan ook grotendeels parallel met die overeenkomsten. Enkele onderdelen zijn aan de specifieke situatie van Bosnië en Herzegovina aangepast.

De Bosnische onderhandelaars leverden een positieve bijdrage tot de besprekingen. Zij beschikten over de nodige kennis van zaken en slaagden erin de belangen van hun land onder de aandacht te brengen en te verdedigen, ondanks de ingewikkelde structuur van de Bosnische instellingen.

De tekst die de Commissie met Bosnië en Herzegovina onderhandeld had, stootte begin 2007 in de Raadswerkgroep Westelijke Balkan (COWEB) op bezwaren van de EU-lidstaten. Het voornaamste bezwaar was het feit dat de voorgestelde tekst voorzag in een verdubbeling van de huidige suikerquota van 12.000 tot 24.000 ton. Daarnaast vonden Spanje en Frankrijk dat de openstelling van de Bosnische markt voor bijvoorbeeld industriële en (verwerkte) landbouwproducten tegenviel. De Bosniërs waren van mening dat de bijkomende EU-eisen een groot deel van hun beperkte en niet competitieve nijverheid op het spel zetten.

Pas in mei 2007 konden de technische besprekingen afgerond worden. De laatste besprekingen leidden op 3 mei 2007 tot een technisch akkoord tussen de EU-lidstaten, de Commissie en Bosnië en Herzegovina. Bosnië en Herzegovina stemde in met een eerste opening van zijn markt voor 74% van de tarieflijnen, waardoor het land jaarlijks 20 miljoen euro aan douane-inkomsten zou kunnen verliezen. Het land ging ook akkoord met het behoud van de suikerquota op 12.000 ton. De quota voor de invoer van wijn uit de EU in Bosnië en Herzegovina werden vastgelegd op 8.000 in plaats van 16.000 hectoliter.

Zoals bij de onderhandelingen met andere Balkanlanden vormden ook nu weer de politieke voorwaarden de grootste struikelblok. De centrale autoriteiten en de bestuurseenheden van Bosnië en Herzegovina

hadden veel moeite om hieraan te voldoen, wat verklaart waarom het zo lang duurde tot de technische besprekingen konden afgerond worden en de Overeenkomst kon ondertekend worden. Deze voorwaarden die al in de haalbaarheidsstudie stonden, behelsden een centrale eis van de EU ten aanzien van de staten waar in de jaren negentig conflicten heersten, namelijk de samenwerking met het ICTY, en de specifieke voorwaarden voor Bosnië en Herzegovina. Deze bijzondere voorwaarden waren: een politiehervorming, een hervorming van de media in de Bosnisch-Kroatische federatie en de versterking van de bestuurscapaciteit.

De politiehervorming vorderde minder snel. In de herfst 2007 bogen de lokale verantwoordelijken zich onder druk van de EU opnieuw over deze netelige kwestie. In twee fasen bereikten ze het zogenaamde Mostar-akkoord dat later met een actieplan aangevuld werd. Op basis hiervan richtten de Bosnische partijen werkgroepen op die overeenkwamen zeven centrale politie-instituten in het leven te roepen (coördinatie, opleiding, forensische technieken). Voor de daadwerkelijke oprichting van deze zeven administraties is eerst echter een hervorming van de Grondwet nodig en een beter politiek klimaat. Pas dan kan het centrale parlement over de kaders voor de staatsbegrotingen of personeelskaders voor deze administraties stemmen.

De Commissie achtte de versterking van de bestuurscapaciteit voldoende overtuigend na de oprichting van een Agentschap voor de bewaking van de voortgang van de hervormingen ter zake. Dit agentschap is verbonden aan het bureau van de eerste minister. Tenslotte bleek dat de autoriteiten van de centrale staat en van de bestuurseenheden inderdaad wetsontwerpen goedgekeurd hadden voor de oprichting van niet-etnische openbare media. Deze ontwerpen waren echter geblokkeerd door het beroep dat daartegen bij het Grondwettelijk Hof van de Bosnisch-Kroatische federatie ingediend was. De EU oordeelde dan ook dat de uitvoerende macht de verplichting nagekomen was om hervormingen proberen door te voeren en dat de ondertekening van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst niet langer kon uitgesteld worden, aangezien het beroep helemaal wettelijk was.

Nadat de parafering een paar keer uitgesteld werd, vond op 4 december 2007 in Sarajevo de parafering van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst plaats. Europees commissaris Rehn was de mening toege-

daan dat de parafering een geschikte, ja zelfs de beste compensatie was voor de stabiliteit van het land.

Met de goedkeuring van twee wetteksten bekrachtigde het centrale Bosnische parlement op 16 april 2008 formeel de verbintenissen van de verklaring van Mostar en van het actieplan en werd het licht op groen gezet voor de ondertekening van de overeenkomst. Deze twee wetten voldoen maar in geringe mate aan de drie Europese criteria, maar zij verwijzen er wel aan. Een tweede, diepgaandere hervormingsfase is verschoven naar een eventuele latere hervorming van de Grondwet.

4. Belgische prioriteiten tijdens de onderhandelingen

België heeft steeds gepleit voor een coherente regionale benadering die inhield dat Bosnië en Herzegovina behandeld werd zoals de andere Balkanlanden, zonder voorkeurregeling en zonder negatieve vooroordelen.

Op politiek vlak drong België aan op de samenwerking van Bosnië en Herzegovina met het ICTY. Dat was dan ook een beslissende factor voor de Belgische beslissing om de overeenkomst te ondertekenen. Ondanks de onvolkomenheden in de politiehervorming was het zaak met het sluiten van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst, Bosnië en Herzegovina te belonen voor de inspanningen op het gebied van de samenwerking met het ICTY. Sinds juni 2007 heeft Bosnië en Herzegovina zijn wil tot samenwerking duidelijk bewezen, al kampte het met moeilijkheden door een gebrek aan middelen en technische problemen. België wilde ook onderstrepen dat het voorstander is en blijft van een Europees perspectief voor de Balkan.

Op technisch gebied besteedde België zeer veel aandacht aan de regels betreffende de oorsprong van de suiker. De Belgische bezorgdheid was gebaseerd op de belangen van het Vlaamse en het Waalse Gewest in de suikerproductie en -raffinage en in precedents van misbruik en omzeiling van deze regels van oorsprong door bepaalde landen, ook Balkanlanden. Om dit risico onder controle te houden, verkreeg België dat protocol nr. 2, waarover enkele maanden voordien met Montenegro was onderhandeld, ook in de overeenkomst met Bosnië en Herzegovina opgenomen werd. Dit protocol over de regels betreffende de oorsprong werd toegelicht, aangevuld en uitgebreid om te beletten dat mengsels van suiker met zoetstoffen,

de zogeheten gemengde producten, naar de communautaire markt tegen communautaire prijzen zouden uitgevoerd worden. Dat suiker gemengd is met een zoetstof – ongeacht de hoeveelheid of het gebruikte middel – is dan op zich voldoende om uit te sluiten dat het product van Bosnische origine zou zijn, een certificaat van oorsprong zou krijgen of een bevoorrechte toegang tot de EU-markt zou hebben. In die mate wordt tegemoet gekomen aan de Belgische eis om het risico van suikertrafiek op basis van mengsels op een regionaal coherente wijze aan te pakken.

5. Doel en inhoud van de overeenkomst

Macedonië en Kroatië waren in 2001 de eerste Balkanlanden waarmee een Stabilisatie- en associatieovereenkomst gesloten werd. Beide overeenkomsten zijn reeds in werking getreden. Dat is ook het geval met de overeenkomst met Albanië. Voor de Overeenkomst met Montenegro die op 15 oktober 2007 ondertekend werd, is de Vlaamse instemmingprocedure afgerond.

De Stabilisatie- en associatieovereenkomst is een nieuw model van overeenkomst. De doelstellingen en de centrale elementen van een dergelijke overeenkomst zijn de volgende:

- het tot stand brengen van een politieke dialoog tussen de partijen;
- de verbetering van de regionale samenwerking;
- het vooruitzicht op het instellen van een vrijhandelszone met de Europese Gemeenschap (EG) over een periode van 10 jaar;
- bepalingen met betrekking tot het verkeer van werknemers en van kapitaal, de vestiging van ondernemingen en het dienstenverkeer;
- het harmoniseren van de interne wetgeving, met name in de essentiële domeinen van de interne markt;
- samenwerking op een groot aantal beleidsdomeinen, waaronder justitie, cultuur, onderwijs, toerisme, milieu, lokale en regionale ontwikkeling;
- de oprichting van een Stabilisatie- en associatieraad, een Stabilisatie- en associatiecomité en een Parlementair Stabilisatie- en associatiecomité.

De Stabilisatie- en associatieovereenkomsten voorzien weliswaar in specifieke bepalingen voor elk land, maar voor heel de Balkan is de doelstelling dezelfde, namelijk een volledige associatie via de instelling van dezelfde basisvoorwaarden op het einde van een overgangperiode.

De Stabilisatie- en associatieovereenkomsten bevatten mechanismen, gaande van gespecialiseerde subcommissies tot politieke vergaderingen zoals de Stabilisatie- en associatieraad, die de EU in staat stellen prioriteiten te bepalen en de toepassing ervan te bewaken. De effectieve uitvoering van de overeenkomst over een voldoende lange periode is een absolute voorwaarde. Pas daarna zal de EU verdere stappen overwegen voor een verdere toenadering.

Met betrekking tot de handel past de EU sinds 2000 unilateraal gunstige handels- en tariefvoorwaarden toe voor Bosnische producten als steunmaatregel in het kader van het Stabilisatie- en associatieproces. Met de handelsbepalingen van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst worden deze autonome tariffaire concessies geformaliseerd en wordt Bosnië en Herzegovina tevens opgeroepen zijn markt over een periode van maximum 10 jaar geleidelijk open te stellen.

6. Belang voor Vlaanderen

In de Vlaamse beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale Samenwerking 2004-2009 wordt gewezen op het toenemende belang van de landen van de Westelijke Balkan. Vlaanderen zal de bestaande initiatieven in de Westelijke Balkan valoriseren en nieuwe impulsen voor samenwerking ontwikkelen.

De Stabilisatie- en associatieovereenkomst is van groot belang voor het Stabilisatie- en associatieproces met de landen van Zuidoost-Europa en voor de totstandbrenging en handhaving van een stabiele orde in Europa. De partijen verbinden zich ertoe bij te dragen tot de politieke, economische en institutionele stabiliteit in Bosnië en Herzegovina en in de hele regio. Zij onderstrepen het belang dat zij hechten aan de eerbiediging van de rechtstaat en de mensenrechten en aan de democratische beginselen.

De samenwerking tussen de partijen zal de bestaande economische banden verstevigen, tot wederzijds voordeel en met het oog op de sociale en economische ontwikkeling van Bosnië en Herzegovina. Het

samenwerkingsbeleid wordt ingebed in een regionaal kader, waarbij de samenwerking tussen Bosnië en Herzegovina en zijn buurstaten aangemoedigd wordt.

Belangrijk voor Vlaanderen is de samenwerking op het vlak van:

- het economisch beleid en de handelspolitiek;
- het bevorderen en beschermen van investeringen;
- het industrieel beleid;
- het toerisme;
- de modernisering en de herstructurering van de landbouw;
- het sociaal beleid, voornamelijk betreffende de verbetering van het Bosnisch tewerkstellingsbeleid, de aanpassing van de sociale zekerheid aan de nieuwe economische en sociale vereisten, de aanpassing van de wetgeving inzake arbeidsvoorwaarden en gelijke kansen voor mannen en vrouwen en de verbetering van de bescherming van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers;
- het onderwijs en de opleiding teneinde het niveau van het algemene onderwijs in Bosnië en Herzegovina te verbeteren en met speciale aandacht voor het jeugdbeleid en de tewerkstelling van jongeren;
- de cultuur en de audiovisuele sector;
- informatie en communicatie;
- vervoer;
- energie;
- bescherming van het leefmilieu;
- wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling.

7. Schets van het partnerland

Bosnië en Herzegovina telt ongeveer 4,5 miljoen inwoners en kent een gestage bevolkingsgroei met 1%. 70% van de inwoners is tussen 15 en 64 jaar. Het

is één van de landen in de regio met de grootste etnische verscheidenheid. Bijna de helft van de bevolking is moslim (Bosniërs), 37% Servisch-orthodox (Bosnische Serviërs) en 14% rooms-katholiek (Bosnische Kroaten). Er zijn drie officiële talen: het Bosnisch, het Servisch en het Kroatisch.

7.1. Politieke gegevens

Na de Dayton-akkoorden van 1995 werd de onafhankelijke Federale Republiek Bosnië en Herzegovina opgedeeld in drie bestuurlijke entiteiten. De Federatie van Bosnië en Herzegovina en de Republika Srpska hebben elk hun eigen regering, parlement en politiemacht. De stad Brcko is een neutraal district onder eigen bestuur.

Bosnië en Herzegovina heeft een meerpartijstelsel. De inwoners van de Federatie van Bosnië en Herzegovina en de Republika Srpska kiezen hun eigen regionale overheid en de overkoepelende centrale overheid.

Volgende sectoren vallen onder de bevoegdheid van het overkoepelend orgaan: buitenlands beleid en buitenlandse handel, douane en muntbeleid, migratievraagstukken, internationale strafvervolgung, telecommunicatie en controle van de grenzen en het luchtruim.

De centrale uitvoerende macht bestaat uit een driedig Presidentschap waarin telkens voor 4 jaar een Bosniër, een Serviër en een Kroaat zetelen. Het voorzitterschap van het presidentsambt roteert om de 8 maanden. De ministers worden door de president benoemd.

De wetgevende macht bestaat uit een tweekamerstelsel. In het Huis van Afgevaardigden ('Predstavnicki Dom') zetelen 42 parlementsleden die rechtstreeks verkozen worden, 28 vertegenwoordigers komen uit de Federatie van Bosnië en Herzegovina en 14 uit de Republika Srpska. Het Hogerhuis ('Dom Naroda') telt 15 leden: telkens vijf Bosniërs, Kroaten en Serviërs.

In april 2006 verwierp het parlement een grondwetswijziging die de centrale overheid meer macht moest geven. De nieuwe Grondwet moest een einde maken aan de opdeling van het grondgebied zoals die in Dayton uitgetekend was.

Begin oktober 2006 vonden presidents- en parlementsverkiezingen plaats die voor het eerst sinds 1995 autonoom door de Bosnische overheid georganiseerd

en gefinancierd werden. Tijdens de verkiezingscampagne hanteerden de voornaamste kandidaten een nationalistische retoriek. Na moeilijke onderhandelingen werd een coalitieregering gevormd die door grote tegenstellingen tussen de partners nauwelijks initiatieven kan nemen.

Begin 2007 besloot de internationale gemeenschap om het mandaat van de Hoge Vertegenwoordiger uit te breiden. In oktober 2007 stelde de Hoge Vertegenwoordiger een aantal hervormingen voor om het besluitvormingsproces te stroomlijnen. De Bosnische Serviërs waren het niet eens met die voorstellen en premier Spiric nam ontslag. Aan de talrijke betogingen kwam een einde toen het parlement op 30 november 2007 de hervormingsvoorstellen goedkeurde waarbij enkele toegevingen gedaan werden aan de Bosnische Serviërs. Eind december 2007 trad Spiric opnieuw aan als premier.

7.2. Economische gegevens

Bosnië en Herzegovina en Macedonië waren de armste deelrepublieken van het voormalige Joegoslavië. De vooroorlogse economie werd voornamelijk gedomineerd door de zware industrie, de mijnbouw, de energiesector en de houtnijverheid. De oorlog zorgde voor een forse daling van de economische activiteit. Door de desintegratie van het voormalige centrale Joegoslavische bestuur, het wegvallen van de meeste economische banden en de onzekerheid in de regio door de oorlog in Kosovo, kon de herneming van de economische activiteit niet op volle snelheid verlopen.

Bosnië en Herzegovina is een kleine markt met een open economie, waar handel meer dan 80% van het bruto binnenlands product (bbp) vertegenwoordigt. Het bbp heeft nog steeds niet het vooroorlogse niveau bereikt, al dient gezegd dat de officiële statistieken geen rekening houden met de omvangrijke informele sector. De dienstensector vertegenwoordigt ongeveer 60% van het bbp (en neemt nog toe), terwijl industrie en landbouw op ruime afstand volgen. Het belang van de tertiaire sector wordt steeds groter, terwijl de industriële productie zich meer en meer lijkt te specialiseren in mijnbouw en zware metalen.

De naoorlogse economie is hoofdzakelijk afhankelijk van invoer en internationale hulp bij de wederopbouw. De macro-economische toestand is zwak maar relatief stabiel. De groei bedraagt ongeveer 5%, de inflatie is onder controle en de nationale munt heeft een vaste wisselkoers ten opzichte van de euro. De

werkloosheid is erg hoog maar er is ook een omvangrijk zwart circuit.

De invoering van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) begin 2006 zorgde voor een stabilisering van de staatsfinanciën en het aan de oppervlakte komen van een deel van het zwartwerk. Een geringe begrotingsdiscipline bedreigt evenwel dat succes. Het aandeel van de staat in de economie blijft zeer hoog.

Bosnië en Herzegovina heeft te kampen met twee macro-economische onevenwichten. Enerzijds is er een groot handelstekort omdat Bosnische producten niet competitief zijn op de internationale markten. Anderzijds is er een tekort op de lopende rekening. In 2006 werd voor 3,37 miljard US dollar uitgevoerd terwijl de invoer 7,65 miljard US dollar bedroeg. Kroatië, Servië, Italië en Duitsland zijn de voornaamste handelspartners. De belangrijkste exportproducten zijn metalen, stroom en hout terwijl de invoer vooral bestaat uit grondstoffen, machines en voedingsmiddelen.

De buitenlandse investeringen zijn door de instabiliteit in de regio pas eind de jaren negentig van de vorige eeuw op gang gekomen. Privatiseringen vinden plaats, maar een sterke bureaucratie, ingewikkelde staatsstructuren en corruptie werken het aantrekken van buitenlandse investeerders niet in de hand. De privatisering in de kleine en middelgrote ondernemingen is grotendeels afgesloten, maar in strategische ondernemingen in de telecommunicatie, de stroomvoorziening en het transport zijn er sterke verschillen tussen de entiteiten.

Kansrijke sectoren in Bosnië en Herzegovina zijn de zware industrie, de productie van elektriciteit, de textielsector, de voedingverwerkende en houtverwerkende nijverheid, de land- en bosbouw, de bouwsector, de telecommunicatie en de consultancydiensten.

Samen met een administratieve vereenvoudiging vormen de voortzetting van de privatisering, het stimuleren van de groei in de privé-sector, het verkleinen van het tekort op de handelsbalans, het wegwerken van parallelle structuren op de deelniveaus en het onder controle houden van de begroting de grootste uitdagingen van de overheid.

7.3. *Handel tussen Vlaanderen en Bosnië en Herzegovina*

De uitvoer naar Bosnië en Herzegovina kende in 2004 en 2005 een sterke stijging maar in 2006 moest

een lichte achteruitgang genoteerd worden. In 2007 was er dan weer een sterke toename met 34,75%. De sterkste stijging kon genoteerd worden in de sectoren vervoermateriaal, onedele metalen, machines en elektronisch materieel. Met een totaal van 47 miljoen euro was Bosnië en Herzegovina onze 90e exportbestemming.

De invoer steeg in 2003 en 2004 telkens met ruim 20%, maar in 2005 en 2006 was de toename heel wat lager om in 2007 opnieuw met bijna 20% te stijgen naar 8 miljoen euro. Daarmee was Bosnië en Herzegovina onze 121e leverancier. De belangrijkste invoerproducten zijn wol, toepassingen van ijzer en staal, houtwaren, meubelen, verlichting en kunststoffen.

Het Vlaamse aandeel in de Belgische uitvoer bedroeg in 2006 ruim 90% terwijl Vlaanderen goed was voor 72% van de Belgische invoer.

7.4. *Mensenrechten*

De erfenis van de oorlog van 1992-1995 bepaalt nog steeds de uitdagingen op het vlak van de mensenrechten. Het berechten van oorlogsmisdadigers en de rechten van vluchtelingen en ontheemden zijn de belangrijkste aandachtspunten. De score inzake politieke rechten die Freedom House in 2008 toekende, daalde van 3 naar 4 (op een schaal van 1 tot 7) als gevolg van de politieke crisis die uitbrak nadat de Hoge Vertegenwoordiger zijn hervormingsvoorstellen gelanceerd had.

Etnisch nationalisme is wijdverspreid en vormt een belangrijke hinderpaal voor integratie. Mensen worden gediscrimineerd op het vlak van tewerkstelling, huisvesting en sociale dienstverlening in streken waar hun etnische groep in de minderheid is.

De rechterlijke macht, de politie en de sociale diensten worden geconfronteerd met corruptie. In juni 2006 keurde de regering een plan goed voor de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. Begin december 2007 werd een akkoord bereikt over een hervorming van de politie. Bosnië en Herzegovina bekleedt slechts de 92e plaats op de 'corruption perception index' 2008 met een score van 3,2 op 10.

Amnesty International stelt in zijn rapport 2008 dat veel daders van oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de menselijkheid uit de handen van justitie blijven en dat duizenden gedwongen verdwijningen onopgelost blijven. Er werd wel vooruitgang geboekt in de

samenwerking met het ICTY en in de vervolging van oorlogsmisdadigers. Daarnaast wordt gewezen op de discriminatie waarvan minderheden en dan vooral de Roma-zigeuners het slachtoffer zijn en op de trage terugkeer van vluchtelingen. Tenslotte wordt melding gemaakt van de slechte behandeling van gevangenen door de politie, van geweldpleging tegen vrouwen en vrouwenhandel.

In de Grondwet en in de mensenrechtenbijlage bij het Dayton-akkoord is persvrijheid ingeschreven, maar in de praktijk wordt dat recht niet altijd gerespecteerd.

Er is vrijheid van godsdienst, maar in de praktijk alleen in gebieden waar een bepaalde bevolkingsgroep in de meerderheid is. Ook de vrijheid van vergadering en van vereniging is gewaarborgd.

De wet voorziet gelijkheid van man en vrouw, maar vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in de politieke organen en zij worden gediscrimineerd op de werkvloer ten voordele van gedemobiliseerde soldaten. Politieke partijen moeten drie vrouwen opnemen in de top 10 op hun kandidatenlijsten. Vrouwen worden ook geconfronteerd met huishoudelijk geweld en vrouwenhandel.

7.5. *Buitenlands beleid*

Bosnië en Herzegovina streeft naar een opname in de euro-atlantische structuren met als doel lidmaatschap van de EU en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). In december 2006 werd het land opgenomen in het NAVO-partnerschap voor de vrede.

Alle belangrijke beslissingen moeten door het presidentschap goedgekeurd worden. Er wordt rekening gehouden met de wensen van de verschillende bevolkingsgroepen, ook bij het aanduiden van ambassadeurs.

In 2007 kon Bosnië en Herzegovina enkele belangrijke successen boeken. Het land werd als vertegenwoordiger van de Oost-Europese staten verkozen in de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (VN) en Sarajevo kreeg de zetel van de Regionale Raad voor Samenwerking (RCC) die voortgesproten is uit het Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa. Bosnië en

Herzegovina tracht ook een constructieve rol te spelen in de regio.

Op 12 juli 2004 besliste de Europese Raad een militaire operatie van de EU op te zetten. Die EU-operatie die de codenaam ALTHEA kreeg, moet de belangrijkste taken en missies van de stabilisatiestrijdmacht van de NAVO (SFOR) overnemen. Op 2 december 2004 werd de verantwoordelijkheid voor de veiligheid in Bosnië en Herzegovina daadwerkelijk overgedragen aan de EU.

Duitsland is één van de belangrijkste partners van Bosnië en Herzegovina. Het land was nauw betrokken bij het tot stand brengen van vrede vóór en na de Dayton-akkoorden. Er is eveneens een lange traditie van economische relaties.

Bosnië heeft grensconflicten met Kroatië en Servië.

II. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING VAN DE OVEREENKOMST

De overeenkomst telt 135 artikelen, verdeeld over tien titels. Verder werden 7 bijlagen en 7 protocollen bij de overeenkomst gevoegd. Bij de slotakte werden twee gemeenschappelijke verklaringen en een verklaring van de Gemeenschap betreffende de uitzonderlijke handelsmaatregelen die de Gemeenschap toekent op grond van verordening (EG) nr. 2007/2000, gevoegd.

De preambule bevat – zoals gebruikelijk – een intentieverklaring en de opsomming van de principes die samen het kader voor de overeenkomst schetsen. Het belang van de overeenkomst voor het Stabilisatie- en associatieproces met de landen van Zuidoost-Europa en voor de totstandbrenging en de handhaving van een stabiele orde in Europa worden beklemtoond. Er wordt ook gewezen op de bereidheid van de EU om Bosnië en Herzegovina zo volledig mogelijk te integreren in de politieke en economische hoofdstroom van Europa en op de status van Bosnië en Herzegovina als een potentiële kandidaat voor het lidmaatschap van de EU, onder voorbehoud van de succesvolle tenuitvoerlegging van de overeenkomst, met name wat regionale samenwerking betreft. De partijen gaan de verbintenis aan bij te dragen aan de stabilisatie van Bosnië en Herzegovina en de hele regio op politiek, economisch en institutioneel vlak, via de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld en door democratisering, institutionele verster-

king en hervorming van de overheidsadministratie, intensievere handel, economische samenwerking en samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken. De partijen onderstrepen het belang dat zij hechten aan de eerbiediging van de rechtsstaat en de mensenrechten en aan de democratische beginselen.

Overeenkomstig artikel 1 wordt een associatie tot stand gebracht tussen de Gemeenschap en haar lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds, met als voornaamste doelstellingen:

- het ondersteunen van de inspanningen van Bosnië en Herzegovina om de democratie en de rechtsstaat te versterken;
- bij te dragen aan de politieke, economische en institutionele stabiliteit in Bosnië en Herzegovina en aan de stabilisatie van de regio;
- het tot stand brengen van een passend kader voor de politieke dialoog, zodat nauwe betrekkingen tussen de partijen kunnen ontstaan;
- het ondersteunen van de inspanningen van Bosnië en Herzegovina voor de ontwikkeling van de economische en internationale samenwerking, onder meer door de aanpassing van zijn wetgeving aan die van de Gemeenschap;
- het ondersteunen van de inspanningen die Bosnië en Herzegovina levert om de overgang naar een markteconomie te voltooien;
- het bevorderen van harmonieuze economische betrekkingen en het geleidelijk instellen van een vrijhandelszone;
- het bevorderen van regionale samenwerking op alle gebieden die onder de overeenkomst vallen.

Titel I – Algemene beginselen (artikelen 2 – 9)

Het kader wordt gedefinieerd waarbinnen de Stabilisatie- en associatieovereenkomst moet geplaatst worden: eerbiediging van de democratische beginselen en de mensenrechten, internationale en regionale vrede en stabiliteit, bevordering van samenwerking met de overige landen van de regio, verenigbaarheid met de relevante bepalingen van de Wereldhandelsorganisa-

tie (WTO). De associatie wordt geleidelijk tot stand gebracht en zal uiterlijk 10 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst volledig van kracht zijn.

Artikel 2 stelt dat de grondslag van het binnen- en buitenlands beleid van de partijen gevormd wordt door de eerbiediging van de democratische beginselen en de mensenrechten, de eerbiediging van de beginselen van het internationaal recht (waaronder de volledige medewerking aan het ICTY), de rechtsstaat en de beginselen van de markteconomie. Deze bepalingen vormen samen met de bestrijding van massavernietigingswapens en de overbrengingsmiddelen (artikel 3) een essentieel element van de overeenkomst.

In artikel 4 bevestigen de partijen nogmaals het belang dat zij hechten aan het nakomen van internationale verplichtingen, met name de volledige samenwerking met het ICTY.

Volgens artikel 5 staan internationale en regionale vrede en stabiliteit, de ontwikkeling van betrekkingen van goed nabuurschap, mensenrechten en de eerbiediging en bescherming van minderheden centraal in het Stabilisatie- en associatieproces. De sluiting en de tenuitvoerlegging van de overeenkomst blijven onderworpen aan de voorwaarden van het Stabilisatie- en associatieproces en zijn afhankelijk van de afzonderlijke verdiensten van Bosnië en Herzegovina.

Artikel 6 bepaalt dat Bosnië en Herzegovina zich ertoe verbindt voort te gaan op de weg naar samenwerking en bevordering van de betrekkingen van goed nabuurschap met de andere landen van de regio. Die verbintenis is van fundamenteel belang voor de ontwikkeling van de betrekkingen en de samenwerking tussen de partijen en zij draagt bij tot regionale stabiliteit.

In artikel 7 bevestigen de partijen nogmaals het belang dat zij hechten aan de strijd tegen het terrorisme en het nakomen van internationale verplichtingen ter zake.

De associatie wordt geleidelijk tot stand gebracht gedurende een overgangsperiode van maximum 6 jaar. De overeenkomstig artikel 115 opgerichte Stabilisatie- en associatieraad onderzoekt in principe jaarlijks de tenuitvoerlegging van de overeenkomst en de goedkeuring en uitvoering door Bosnië en Herzegovina van de gevraagde hervormingen. Op

basis van die toetsing doet de Stabilisatie- en associatieraad aanbevelingen en neemt hij besluiten. Uiterlijk tijdens het derde jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst verricht de Stabilisatie- en associatieraad een grondige evaluatie van de vorderingen die Bosnië en Herzegovina gemaakt heeft en kan hij besluiten treffen over de volgende fasen van het associatieproces. De toetsing geldt niet voor het vrij verkeer van personen waarvoor een aparte regeling vastgesteld wordt (artikel 8).

Artikel 9 stelt dat de overeenkomst verenigbaar moet zijn met de relevante bepalingen van de WTO en meer specifiek met artikel XXIV van de Algemene Overeenkomst betreffende tarieven en handel (GATT, 1994) en artikel V van de Algemene Overeenkomst betreffende de handel in diensten (GATS), en overeenkomstig moet uitgevoerd worden.

Titel II – Politieke dialoog (artikelen 10 – 13)

Overeenkomstig artikel 10 wordt de politieke dialoog tussen de partijen verder ontwikkeld, met het oog op:

- de volledige integratie van Bosnië en Herzegovina in de gemeenschap van democratische naties en de geleidelijke toenadering tot de EU;
- convergentie van de standpunten over internationale vraagstukken;
- regionale samenwerking en de ontwikkeling van de betrekkingen van goed nabuurschap;
- gezamenlijke standpunten inzake veiligheid en stabiliteit in Europa, met inbegrip van samenwerking op de gebieden die vallen onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU.

De bestrijding van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen wordt nog eens benadrukt.

De politieke dialoog vindt plaats binnen de Stabilisatie- en associatieraad op ministerieel niveau. Op verzoek van de partijen kan de dialoog ook andere vormen aannemen zoals overleg op ambtelijk niveau, het optimaal gebruik maken van alle diplomatieke kanalen en andere middelen die een zinvolle bijdrage kunnen leveren aan de consolidatie, ontwikkeling en intensivering van de dialoog (artikel 11). Op parlementair vlak vindt de dialoog plaats via het Parlementair Stabilisatie- en associatiecomité (artikel 12).

De dialoog kan plaatsvinden in multilateraal verband of als regionale dialoog (artikel 13).

Titel III – Regionale samenwerking (artikelen 14 – 17)

Bosnië en Herzegovina verbindt zich ertoe de regionale samenwerking in de Balkan actief te bevorderen. De Gemeenschap zal via haar programma's voor technische bijstand projecten steunen die een regionale of grensoverschrijdende dimensie vertonen. Bosnië en Herzegovina informeert de Gemeenschap en haar lidstaten over zijn voornemens om de samenwerking met één van de in de artikelen 15 tot en met 17 genoemde landen, te intensiveren. Bosnië en Herzegovina zorgt voor de volledige tenuitvoerlegging van de bestaande bilaterale vrijhandelsovereenkomsten en van de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst die op 19 december 2006 in Boekarest ondertekend werd (artikel 14).

Bosnië en Herzegovina zal onderhandelingen starten met de landen die al een Stabilisatie- en associatieovereenkomst gesloten hebben, voor het sluiten van bilaterale overeenkomsten inzake regionale samenwerking. Die overeenkomsten moeten gesloten worden binnen 2 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst. Zij zijn een voorwaarde voor de verdere betrekkingen tussen de EU en Bosnië en Herzegovina. Bosnië en Herzegovina opent ook onderhandelingen met de andere landen van de regio zodra die een Stabilisatie- en associatieovereenkomst ondertekend hebben (artikel 15).

Bosnië en Herzegovina streeft naar regionale samenwerking met de andere landen die bij het Stabilisatie- en associatieproces betrokken zijn op sommige of alle beleidsdomeinen (artikel 16). Ook moet het de samenwerking versterken met landen die kandidaat zijn voor toetreding tot de EU. Het land moet zo snel mogelijk onderhandelingen starten met Turkije om een overeenkomst te sluiten waarbij een vrijhandelszone ingesteld wordt. De overeenkomst moet voor het einde van de overgangsperiode van 5 jaar gesloten worden (artikel 17).

Titel IV – Vrij verkeer van goederen (artikelen 18 – 46)

In de loop van een overgangsperiode van maximum 5 jaar brengen de partijen geleidelijk een vrijhandels-

zone tot stand, overeenkomstig de bepalingen van de overeenkomst, de GATT 1994 en de WTO. Daarbij houden zij rekening met specifieke eisen. In het handelsverkeer worden de goederen ingedeeld overeenkomstig de gecombineerde nomenclatuur (artikel 18).

Hoofdstuk I – Industrieproducten

Het hoofdstuk is van toepassing op producten van oorsprong uit de Gemeenschap of uit Bosnië en Herzegovina, vermeld in de hoofdstukken 25 tot en met 97 van de gecombineerde nomenclatuur, met uitzondering van de producten genoemd in bijlage 1, punt 1, onder ii), van de WTO-overeenkomst inzake de landbouw. De handel in producten die onder het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (het Euratom-verdrag) vallen, geschiedt in overeenstemming met de bepalingen van dat verdrag (artikel 19).

Douanerechten en kwantitatieve beperkingen bij invoer van industrieproducten uit Bosnië en Herzegovina in de Gemeenschap, worden afgeschaft bij de inwerkingtreding van de overeenkomst (artikel 20).

Artikel 21 gaat over douanerechten en kwantitatieve beperkingen bij invoer van niet in bijlage I vermelde industrieproducten uit de Gemeenschap in Bosnië en Herzegovina. Kwantitatieve beperkingen en maatregelen van gelijke werking worden afgeschaft bij de inwerkingtreding van de Overeenkomst, maar de douanerechten en heffingen van gelijke werking worden voor sommige industrieproducten meteen afgeschaft en voor andere gebeurt dat geleidelijk volgens een bepaald tijdschema. Bosnië en Herzegovina is bereid zijn douanerechten sneller te verlagen indien de algemene economische toestand en de situatie in de betrokken sector dat mogelijk maken (artikel 23).

Artikel 22 bepaalt dat de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina bij de inwerkingtreding van de overeenkomst alle douanerechten en kwantitatieve beperkingen bij uitvoer afschaffen.

Hoofdstuk II – Landbouw en visserij

Artikel 24 verstaat onder ‘landbouw- en visserijproducten’ de producten die vermeld zijn in de hoofdstukken 1 tot en met 24 van de gecombineerde

nomenclatuur en in bijlage I, punt 1, onder ii) bij de WTO-overeenkomst inzake de landbouw.

Volgens artikel 25 bevat protocol 1 de handelsregeling voor de daarin genoemde verwerkte landbouwproducten.

Bij de inwerkingtreding van de overeenkomst gaan de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina over tot de afschaffing van alle kwantitatieve beperkingen en maatregelen van gelijke werking die van toepassing zijn op de invoer van landbouw- en visserijproducten uit Bosnië en Herzegovina, respectievelijk de Gemeenschap (artikel 26). Artikel 27 behandelt de afschaffing van douanerechten en heffingen van gelijke werking die van toepassing zijn op de invoer van landbouwproducten. Een bijzondere regeling wordt getroffen voor producten van de categorie ‘baby beef’. De Gemeenschap verleent rechtenvrije toegang aan de invoer voor producten van de posten 1701 en 1702 van de gecombineerde nomenclatuur (suiker), binnen de grenzen van een jaarlijks tariefcontingent van 12.000 ton. In protocol 7 is de regeling neergelegd die van toepassing is op wijn en gedistilleerde dranken.

Artikel 28 gaat over de afschaffing van kwantitatieve beperkingen en douanerechten die van toepassing zijn op de invoer van vis en visserijproducten die niet vermeld worden in de bijlagen IV en V.

Artikel 29 bevat een herzieningsclausule die stelt dat de partijen binnen 3 jaar na de inwerkingtreding van de Overeenkomst in de Stabilisatie- en associatieraad per product en op basis van passende wederkerigheid, de mogelijkheden onderzoeken om elkaar verdere concessies te verlenen teneinde de handel in landbouw- en visserijproducten te liberaliseren.

Volgens de vrijwaringclausule in artikel 30 plegen de partijen overleg wanneer de invoer van producten waarvoor concessies verleend zijn, ernstige problemen veroorzaakt op de markt of voor de binnenlandse regelingen van een partij. In afwachting van een oplossing kan de betrokken partij de maatregelen treffen die zij noodzakelijk acht.

Bosnië en Herzegovina beschermt de geografische aanduidingen van de Gemeenschap die geregistreerd zijn uit hoofde van Verordening (EG) nr. 510/2006. Geografische aanduidingen van Bosnië en Herzegovina kunnen in de Gemeenschap geregistreerd worden onder de voorwaarden zoals beschreven in die verordening. Bosnië en Herzegovina verbiedt

het gebruik van de in de Gemeenschap beschermde namen voor vergelijkbare producten die niet voldoen aan de kenmerken van de geografische aanduiding en het weigert de registratie van handelsmerken in dergelijke gevallen. Handelsmerken die in Bosnië en Herzegovina geregistreerd of gangbaar zijn en beschermde geografische aanduidingen die in de omgangstaal gebruikelijk zijn, mogen 6 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst niet meer gebruikt worden (artikel 31).

Hoofdstuk III – Gemeenschappelijke bepalingen

Behoudens andersluidende bepalingen in dit hoofdstuk of in protocol 1, zijn de bepalingen van toepassing op de handel tussen de partijen in alle producten (artikel 32). Zij vormen in geen geval een belemmering voor de eenzijdige toepassing van gunstiger maatregelen door een partij (artikel 33).

Artikel 34 is een zogenaamde ‘standstill’-clausule: vanaf de inwerkingtreding van de Overeenkomst kunnen geen nieuwe douaneheffingen of heffingen van gelijke werking, noch kwantitatieve beperkingen of maatregelen van gelijke werking ingevoerd worden, noch mogen de bestaande rechten of heffingen verhoogd worden. Die clausule vormt in geen enkel opzicht een beletsel voor de voortzetting van het landbouwbeleid van de partijen, noch voor het treffen van maatregelen in het kader van dat beleid, voor zover de invoerregeling in de bijlagen III tot en met V en protocol 1 daardoor niet beïnvloed worden.

Fiscale discriminatie tussen de producten van de partijen wordt verboden. De teruggave van binnenlandse indirecte belastingen voor producten die naar het grondgebied van een partij uitgevoerd worden, mag niet hoger zijn dan de daarop geheven indirecte belastingen (artikel 35). De bepalingen over de afschaffing van douanerechten bij invoer zijn eveneens van toepassing op douanerechten van fiscale aard (artikel 36).

De overeenkomst sluit het behoud of de oprichting van douane-unies, vrijhandelsgebieden of regelingen voor grensverkeer niet uit, in zoverre de handelsbepalingen van deze overeenkomst er niet door gewijzigd worden. Tijdens de in artikel 18 vermelde overgangsperiodes (5 jaar) mag de overeenkomst geen invloed hebben op de tenuitvoerlegging van specifieke regelingen voor het goederenverkeer. De partijen overleggen in de Stabilisatie- en associatieraad over andere

onderwerpen in verband met hun handelspolitiek ten aanzien van derde landen. Dergelijk overleg vindt plaats bij de toetreding van een derde land tot de Gemeenschap (artikel 37).

Verder bevat de titel over het vrij verkeer van goederen een antidumpingclausule (artikel 38), een algemene vrijwaringclausule (artikel 39), een clausule voor tekorten aan bepaalde goederen (artikel 40) die de partijen de kans geven om het hoofd te bieden aan specifieke moeilijkheden. Bosnië en Herzegovina verbindt zich ertoe om met betrekking tot staatsmonopolies van commerciële aard, discriminatie tussen onderdanen van de EU-lidstaten en Bosnische burgers inzake goederenvoorziening weg te nemen (artikel 41).

Artikel 42 bepaalt dat de oorsprongsregels voor de toepassing van de overeenkomst vastgelegd zijn in protocol 2.

Volgens artikel 43 vormt de overeenkomst geen beletsel voor verbodsbepalingen of beperkingen ten aanzien van invoer, uitvoer of doorvoer, die gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de bescherming van de openbare zedelijkheid, de openbare orde en de openbare veiligheid, de gezondheid en het leven van personen, dieren of planten, de bescherming van het nationale artistieke, historische en archeologische erfgoed of de bescherming van de intellectuele, industriële en commerciële eigendom of regels betreffende goud en zilver. De verboden of beperkingen mogen echter geen middel zijn tot willekeurige discriminatie noch een verkapte beperking vormen van de handel tussen de partijen.

De partijen komen overeen dat administratieve samenwerking essentieel is voor de uitvoering van en de controle op de preferentiële behandeling en zij benadrukken dat zij zich zullen inzetten om onregelmatigheden en fraude in douanezaken te bestrijden. Indien een partij zich daaraan niet houdt, kan de andere partij de preferentiële regeling ten aanzien van de betrokken producten tijdelijk opschorten (artikel 44).

Indien de bevoegde overheden zich vergist hebben in het juiste beheer van de preferentiële uitvoerregeling en met name in de toepassing van de bepalingen van protocol 2 betreffende de definitie van ‘producten van oorsprong’ en administratieve samenwerking, kan een partij de Stabilisatie- en associatieraad ver-

zoeken de mogelijkheden van de goedkeuring van passende maatregelen te onderzoeken om de situatie op te lossen (artikel 45).

De toepassing van de overeenkomst laat de toepassing van de bepalingen van het Gemeenschapsrecht op de Canarische Eilanden onverlet (artikel 46).

Titel V – Beweging van werknemers, vestiging, verlenen van diensten, kapitaalverkeer (artikelen 47 - 69)

Deze titel regelt de billijke behandeling door beide partijen van werknemers uit de andere partij die legaal op het grondgebied verblijven, en ook de vestiging van vennootschappen, en verleent aan de ondernemingen niet-discriminerende vestigingsvoorwaarden. 4 jaar na de inwerkingtreding van de Overeenkomst zal de Stabilisatie- en associatieraad de modaliteiten vastleggen met betrekking tot de vestiging van personen die een economische activiteit als zelfstandige wensen uit te oefenen. De partijen verbinden zich er verder toe stappen te ondernemen om geleidelijk het verrichten van diensten door hun respectieve vennootschappen en onderdanen mogelijk te maken. Zij verbinden zich ook tot het bevorderen van vrij betalings- en kapitaalverkeer.

Hoofdstuk I – Beweging van werknemers

Artikel 47 bepaalt dat Bosnische onderdanen die legaal tewerkgesteld zijn op het grondgebied van een lidstaat, niet mogen gediscrimineerd worden ten opzichte van de eigen burgers. Hun echtgeno(o)t(e) en kinderen hebben eveneens toegang tot de arbeidsmarkt. Voor seizoensarbeiders en werknemers die onder bilaterale overeenkomsten vallen, geldt die bepaling niet.

Artikel 48 stelt dat de werkgelegenheidsmogelijkheden die EU-lidstaten in het kader van bilaterale overeenkomsten verlenen aan Bosnische werknemers, behouden blijven en zo mogelijk verbeterd worden. De overige lidstaten moeten het sluiten van dergelijke overeenkomsten overwegen. De Stabilisatie- en associatieraad onderzoekt na 3 jaar of andere verbeteringen tot stand kunnen gebracht worden.

Artikel 49 legt regels vast voor de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels. Hierdoor worden bij een besluit van de Stabilisatie- en associatieraad bepalingen ingevoerd in verband met de verschillende uitkeringen.

Hoofdstuk II – Vestiging

Artikel 50 geeft een aantal begripsomschrijvingen zoals vennootschap, dochteronderneming, filiaal, vestiging, werkzaamheden, economische activiteiten, onderdanen en financiële diensten. Wat het internationale vervoer over zee betreft, zijn de bepalingen eveneens van toepassing op onderdanen van de Gemeenschap of van Bosnië en Herzegovina die buiten de Gemeenschap of Bosnië en Herzegovina gevestigd zijn en op scheepvaartondernemingen die buiten de Gemeenschap of Bosnië en Herzegovina gevestigd zijn en die bestuurd worden door onderdanen van de Gemeenschap of Bosnië en Herzegovina indien hun vaartuigen ingeschreven zijn in die lidstaat of in Bosnië en Herzegovina.

Artikel 51 bepaalt dat Bosnië en Herzegovina het opzetten van werkzaamheden door ondernemingen en onderdanen uit de Gemeenschap, moet vergemakkelijken. Daarbij mag het geen minder gunstige behandeling toekennen dan de behandeling die het toekent aan eigen ondernemingen of aan ondernemingen van derde landen (met andere woorden: de meest gunstige van beide). Dezelfde regel geldt mutatis mutandis voor de activiteiten van dochtermaatschappijen en filialen. De Gemeenschap en haar lidstaten handelen op dezelfde manier ten opzichte van Bosnische ondernemingen en hun dochterondernemingen en filialen. De beide partijen voeren geen nieuwe wettelijke regelingen of maatregelen in die discriminerend zijn. 4 jaar na de inwerkingtreding van de Overeenkomst stelt de Stabilisatie- en associatieraad de voorwaarden vast voor de uitbreiding van de bepalingen tot de vestiging van onderdanen van de partijen die economische activiteiten anders dan in loondienst wensen uit te oefenen. Dochterondernemingen en filialen van vennootschappen uit de Gemeenschap hebben het recht om vanaf de inwerkingtreding van de overeenkomst in Bosnië en Herzegovina onroerende goederen te huren en te gebruiken en zij hebben hetzelfde recht om eigendomsrechten op onroerend goed te verwerven en te genieten en, wat betreft openbare goederen en goederen van algemeen belang, dezelfde rechten als Bosnische vennootschappen wanneer dat noodzakelijk is voor de uitoefening van hun economische activiteiten. De Stabilisatie- en associatieraad onderzoekt 4 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst of die rechten kunnen uitgebreid worden tot filialen van vennootschappen uit de Gemeenschap.

Artikel 52 stelt dat ten aanzien van financiële diensten, de verdragsbepalingen geen beletsel vormen om beschermingsmaatregelen te treffen. Die maatregelen mogen door een partij echter niet aangewend worden om zich te onttrekken aan de verplichtingen die voortvloeien uit de overeenkomst.

Een aantal sectoren (luchtvervoer, binnenvaart en cabotage in het zeevervoer) wordt uitgesloten van deze bepalingen (artikel 53).

Artikel 54 gaat over de toepassing van bijzondere regels voor de vestiging van filialen van vennootschappen die geen rechtspersoonlijkheid bezitten. Het verschil in behandeling blijft beperkt tot hetgeen als gevolg van juridische of technische verschillen strikt noodzakelijk is of, wat financiële diensten betreft, om prudentiële redenen noodzakelijk is.

De Stabilisatie- en associatieraad zal nagaan welke maatregelen nodig zijn voor de wederzijdse erkenning van diploma's teneinde de toegang tot en de uitoefening van gereguleerde activiteiten in het kader van vrije beroepen te vergemakkelijken (artikel 55).

Artikel 56 regelt de tewerkstelling van eigen onderdanen in ondernemingen die gevestigd zijn op het grondgebied van de andere partij (zogenaamd 'personeel met een sleutelpositie'). De geldigheidsduur van de verblijfs- en werkvergunningen van die werknemers is beperkt tot de periode waarin zij als zodanig werkzaam zijn.

Hoofdstuk III – Het verlenen van diensten

De partijen treffen de nodige maatregelen om geleidelijk het verlenen van diensten toe te laten door ondernemingen of onderdanen die gevestigd zijn in een andere partij dan die waar de ontvanger van de diensten gevestigd is (artikelen 57 en 58). Met betrekking tot de transportsector worden specifieke regelingen getroffen (artikel 59).

Hoofdstuk IV – Betalings- en kapitaalverkeer

De artikelen 60 en 61 stellen dat de partijen zich verbinden tot het bevorderen van vrij betalings- en kapitaalverkeer in vrij omwisselbare valuta, overeenkomstig artikel VIII van de statuten van het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Bosnië en Herzegovina staat de verwerving van onroerende

goederen door onderdanen van de EU-lidstaten toe. Binnen de 6 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst, past Bosnië en Herzegovina zijn wetgeving inzake de verwerving van onroerend goed door onderdanen van de EU-lidstaten aan. De partijen waarborgen vanaf het vijfde jaar na de inwerkingtreding het vrij verkeer van kapitaal in verband met beleggingen en financiële leningen en kredieten met een looptijd van minder dan één jaar. In uitzonderlijke gevallen mogen de partijen gedurende een beperkte periode vrijwaringsmaatregelen treffen ten aanzien van het kapitaalverkeer indien die maatregelen absoluut noodzakelijk zijn.

Volgens artikel 62 moeten de partijen tijdens de eerste 5 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst, maatregelen treffen om de voorwaarden tot stand te brengen voor de verdere geleidelijke toepassing van de communautaire regelgeving betreffende het vrij verkeer van kapitaal. Aan het einde van het vijfde jaar gaat de Stabilisatie- en associatieraad na op welke wijze de communautaire regelgeving betreffende het kapitaalverkeer in Bosnië en Herzegovina volledig kan toegepast worden.

Hoofdstuk V – Algemene bepalingen

Artikel 63 stelt dat de bepalingen van toepassing zijn onder voorwaarde van de beperkingen die gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid of de volksgezondheid. Zij zijn niet van toepassing op activiteiten die verband houden met de uitoefening van het openbaar gezag.

Artikel 64 bepaalt dat geen enkele bepaling de partijen belet hun wetten en voorschriften betreffende toelating en verblijf, werkgelegenheid, arbeidsvoorwaarden, vestiging van natuurlijke personen en het verrichten van diensten toe te passen met name wat betreft verblijfsvergunningen, mits die toepassing de voordelen die voortvloeien uit een bepaling niet tenietdoet of beperkt.

Vennootschappen die gezamenlijk door Bosnische en communautaire vennootschappen of onderdanen bestuurd worden en hun exclusieve eigendom zijn, vallen eveneens onder de bovenvermelde bepalingen (artikel 65).

Volgens artikel 66 is de meestbegunstigingsbehandeling niet van toepassing op belastingvoordelen in het

kader van overeenkomsten ter voorkoming van dubbele belastingheffing of andere fiscale bepalingen. Geen enkele bepaling staat maatregelen ter voorkoming van belastingvlucht of -ontduiking in de weg. Niets in de titel mag uitgelegd worden als een beletsel voor de lidstaten of voor Bosnië en Herzegovina om bij de toepassing van de desbetreffende bepalingen van hun fiscaal recht een onderscheid te maken tussen belastingplichtigen die zich niet in identieke situaties bevinden, in het bijzonder met betrekking tot hun woonplaats.

Artikel 67 stelt dat de partijen beperkende maatregelen zoveel mogelijk moeten vermijden. Indien de betalingsbalans in gevaar komt, kunnen de Gemeenschap of Bosnië en Herzegovina beperkende maatregelen treffen in overeenstemming met de WTO-overeenkomst. Die maatregelen mogen geen betrekking hebben op overmakingen in verband met investeringen.

Artikel 68 geeft aan dat de bepalingen geleidelijk aangepast worden, met name in het licht van de eisen die gesteld worden in artikel V van de GATS.

Volgens artikel 69 vormen de bepalingen geen beletsel om maatregelen te treffen die nodig zijn om te voorkomen dat maatregelen ten aanzien van de toegang van derde landen tot de markt, ontdoken worden via de bepalingen van de Overeenkomst.

Titel VI – Aanpassing van wetgeving, rechtshandhaving en mededingingsregels (artikelen 70 – 77)

Bosnië en Herzegovina zal het nodige doen om vanaf de datum van inwerkingtreding van de Overeenkomst zijn huidige en toekomstige wetgeving geleidelijk in overeenstemming te brengen met het acquis van de Gemeenschap. Die aanpassing wordt tijdens de overgangperiode geleidelijk uitgebreid tot alle genoemde onderdelen van het acquis. In eerste instantie wordt de nadruk gelegd op de interne markt en andere handelsaspecten. In een later stadium komen de andere sectoren aan bod. Bosnië en Herzegovina stelt ook de voorwaarden vast voor het toezicht op de tenuitvoerlegging van de aanpassing van de wetgeving en de rechtshandhavingmaatregelen die moeten getroffen worden (artikel 70).

Artikel 71 gaat over bepalingen betreffende de concurrentie en andere economische aspecten. Overeenkomsten die mededinging verhinderen, beperken of vervalsen, misbruik van een machtspositie en steun-

maatregelen die de mededinging vervalsen, zijn niet verenigbaar met de overeenkomst. Handelwijzen die in strijd zijn met het artikel, worden beoordeeld aan de hand van criteria die voortvloeien uit de toepassing van de mededingingsregels die gelden in de Gemeenschap. Bosnië en Herzegovina stelt binnen 2 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst een overheidsdienst in die onafhankelijk kan optreden. Het land stelt een volledig overzicht op van de steunmaatregelen die vóór de oprichting van die dienst ingesteld zijn en past deze steunmaatregelen binnen 4 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst aan. De partijen dragen zorg voor transparantie inzake overheidssteun. Gedurende de eerste 6 jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst wordt elke overheidssteun die Bosnië en Herzegovina toekent, beoordeeld met inachtneming van het feit dat het land beschouwd wordt als een regio waarin de levensstandaard abnormaal laag is of waar een ernstig gebrek aan werkgelegenheid heerst. In protocol 4 worden de regels vastgesteld voor staatssteun in de staalindustrie in geval van steun voor herstructurering. De nadruk ligt op het uitzonderlijke karakter van die steun. Niets in het artikel vormt een beletsel of een hindernis voor het nemen van antidumpingmaatregelen of compenserende maatregelen.

Volgens artikel 72 past Bosnië en Herzegovina, uiterlijk aan het einde van het derde jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst, de beginselen van het Verdrag tot oprichting van de EG toe op overheidsondernemingen en ondernemingen waaraan speciale of exclusieve rechten toegekend zijn. De speciale rechten van overheidsondernemingen tijdens de overgangperiode omvatten niet de mogelijkheid tot instelling van kwantitatieve beperkingen of maatregelen van gelijke werking op de invoer in Bosnië en Herzegovina van goederen uit de Gemeenschap.

In artikel 73 bevestigen de partijen het belang dat zij hechten aan de bescherming van intellectuele, industriële en commerciële eigendomsrechten. Bosnië en Herzegovina zal binnen de 5 jaar na de inwerkingtreding zorgen dat zijn bescherming hetzelfde niveau bereikt als die in de Gemeenschap en het zal toetreden tot de multilaterale overeenkomsten dienaangaande. Problemen worden eventueel voorgelegd aan de Stabilisatie- en associatieraad.

Artikel 74 gaat over overheidsopdrachten. De partijen streven naar het openstellen van de aanbesteding van overheidsopdrachten op basis van non-discriminatie en wederkerigheid, vooral in het kader van de

WTO. Bosnische vennootschappen krijgen vanaf de inwerkingtreding toegang tot aanbestedingsprocedures in de Gemeenschap terwijl vennootschappen uit de Gemeenschap toegang krijgen tot de procedures in Bosnië en Herzegovina. De vennootschappen genieten daarbij een behandeling die niet minder gunstig is dan de behandeling van de eigen vennootschappen. Zodra Bosnië en Herzegovina de wetgeving goedgekeurd heeft waarbij de communautaire regels ingevoerd worden, zijn de bepalingen ook van toepassing in de nutssector. Op de vestiging, de activiteiten en de verlening van diensten, alsmede de werkgelegenheid en het verkeer van werknemers in verband met de uitvoering van overheidsopdrachten, zijn de artikelen 47 tot en met 69 van toepassing.

Bosnië en Herzegovina verbindt zich ertoe zijn wetgeving geleidelijk aan te passen aan de technische regelgeving van de Gemeenschap en de Europese procedures voor normalisatie, metrologie, accreditatie en conformiteitsbeoordeling (artikel 75) en om zijn wetgeving inzake de consumentenbescherming te harmoniseren met die van de Gemeenschap (artikel 76). Bosnië en Herzegovina moet ook zijn wetgeving inzake arbeidsomstandigheden en meer bepaald op het vlak van gezondheid en veiligheid op het werk en gelijke kansen, geleidelijk aanpassen aan die van de Gemeenschap (artikel 77).

Titel VII – Justitie, vrijheid en veiligheid (artikelen 78 – 85)

Artikel 78 stelt dat de partijen bijzondere aandacht besteden aan de consolidering van de rechtsstaat en de institutionele versterking op alle niveaus. De samenwerking is gericht op de versterking van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de verbetering van de doeltreffendheid en de institutionele capaciteit daarvan, de verbetering van de toegankelijkheid van justitie en het functioneren van politie, douane en andere rechtshandhavinginstanties, het voorzien in adequate opleiding en bestrijding van corruptie en de georganiseerde misdaad.

Volgens artikel 79 zal Bosnië en Herzegovina zijn wetgeving inzake bescherming van persoonsgegevens aanpassen aan de Gemeenschapswetgeving en de internationale wetgeving op het vlak van privacy en zal het onafhankelijke toezichthoudende organen oprichten.

De partijen werken samen op het vlak van visa, grenscontrole, asiel en migratie. De samenwerking is gebaseerd op wederzijds overleg en nauwe coördinatie en zij bevat ook technische en administratieve bijstand (artikel 80).

Artikel 81 gaat over de samenwerking met het oog op preventie en controle van illegale immigratie. Specifieke procedures voor de overname van eigen onderdanen, onderdanen van derde landen en staatlozen worden vastgesteld in het kader van de Overeenkomst tussen de EG en Bosnië en Herzegovina inzake de overname van personen die zonder vergunning op het grondgebied verblijven. Bosnië en Herzegovina zal overnameovereenkomsten sluiten met de andere landen van het Stabilisatie- en associatieproces.

De partijen werken samen om te voorkomen dat hun financiële systemen gebruikt worden voor het witwassen van de opbrengsten uit criminele activiteiten in het algemeen en drugsmisdrijven in het bijzonder, alsook voor de financiering van het terrorisme (artikel 82). Zij werken eveneens samen in de aanpak van de drugsproblematiek (artikel 83), de voorkoming en bestrijding van georganiseerde misdaad en andere illegale activiteiten (artikel 84) en de bestrijding van terrorisme (artikel 85).

Titel VIII – Samenwerkingsbeleid (artikelen 86 – 111)

De Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina werken nauw samen om de economische en sociale ontwikkeling van Bosnië en Herzegovina te bevorderen waarbij de milieuaspecten in het beleid geïntegreerd worden. Het samenwerkingsbeleid moet in een regionaal samenwerkingskader geïntegreerd worden. Bijzondere aandacht gaat naar maatregelen die de samenwerking tussen Bosnië en Herzegovina en zijn buurlanden bevorderen (artikel 86).

De samenwerking vindt plaats op het vlak van:

- het economisch beleid en de handelspolitiek: de Gemeenschap kan Bosnië en Herzegovina helpen om een functionerende markteconomie tot stand te brengen en het Bosnische beleid geleidelijk aan te passen aan het op stabiliteit gerichte beleid in het kader van de Economische en Monetaire Unie (artikel 87);

- de statistieken: de samenwerking is gericht op de ontwikkeling van een efficiënt en duurzaam statistisch stelsel dat in staat is vergelijkbare, betrouwbare, objectieve en nauwkeurige gegevens te leveren die nodig zijn om het overgangs- en hervormingsproces in Bosnië en Herzegovina te plannen en te coördineren (artikel 88);
- het bank- en verzekeringswezen en andere financiële diensten: de partijen werken samen om een passend kader tot stand te brengen en verder te ontwikkelen (artikel 89);
- interne controle van de overheidsfinanciën en externe boekhoudkundige controle: de samenwerking moet zich ook richten op de oprichting en versterking van centrale harmonisatie-eenheden voor financieel beheer, financiële controle en interne boekhoudkundige controle (artikel 90);
- de stimulering en bescherming van investeringen die moet zorgen voor het scheppen van een gunstig investeringsklimaat (artikel 91);
- de industrie: de samenwerking richt zich op het stimuleren van de modernisering en herstructurering van de Bosnische industrie en van individuele sectoren; hieronder valt ook industriële samenwerking tussen het bedrijfsleven om de particuliere sector te versterken, waarbij de bescherming van het leefmilieu gewaarborgd moet zijn (artikel 92);
- het midden- en kleinbedrijf: er wordt onder andere rekening gehouden met de beginselen die vastgelegd zijn in het Europees Handvest voor kleine ondernemingen (artikel 93);
- het toerisme: voornamelijk gericht op de intensivering van de informatiestroom over toerisme en op de deelname van Bosnië en Herzegovina aan belangrijke Europese organisaties voor toerisme; ook worden de mogelijkheden onderzocht voor gemeenschappelijke activiteiten, de versterking van de samenwerking tussen de toeristische sector, deskundigen, regeringen en overheidsinstanties en kennisoverdracht (artikel 94);
- de landbouw en de agro-industriële sector: gericht op de modernisering en herstructurering van de Bosnische landbouw en levensmiddelensector, in het bijzonder om aan de veterinaire en fytosanitaire vereisten te voldoen, en op de geleidelijke aanpassing van de wetgeving en praktijk aan de communautaire regels en normen (artikel 95);
- de visserij: de mogelijkheid wordt onderzocht om gebieden van wederzijds belang aan te wijzen waarop samenwerking voor beide partijen voordeel zou opleveren (artikel 96);
- douane: gericht op het waarborgen van de naleving van bepalingen die op handelsgebied moeten ingevoerd worden en op het aanpassen van het Bosnische douanesysteem aan dat van de Gemeenschap; in protocol 5 worden de regels vastgelegd inzake wederzijdse administratieve bijstand (artikel 97);
- belastingen: gericht op de verdere hervorming van het belastingstelsel en de herstructurering van de belastingdienst teneinde de efficiëntie van de belastinginning te verbeteren en belastingfraude te bestrijden; de samenwerking richt zich ook op het vergroten van de transparantie en het bestrijden van corruptie (artikel 98);
- sociale zaken: de nadruk wordt gelegd op de hervorming van het Bosnische werkgelegenheidsbeleid en op de aanpassing van het sociale zekerheidsstelsel en de wetgeving inzake arbeidsvoorwaarden en gelijke kansen voor vrouwen, gehandicapten en mensen die behoren tot een minderheid, alsook op de verbetering van de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van werknemers (artikel 99);
- onderwijs en opleiding: de partijen willen het peil verhogen van het algemeen en het beroepsonderwijs, de beroepsopleiding, het jongerenbeleid en het jongerenwerk; de verwezenlijking van de doelstellingen van de verklaring van Bologna is een prioriteit voor het hoger onderwijs; de partijen streven er ook naar dat iedereen gelijke toegang heeft tot alle onderwijsniveaus (artikel 100);
- cultuur: het verhogen van het wederzijdse begrip en het wederzijdse respect voor personen, gemeenschappen en volkeren en de bevordering van de culturele diversiteit in het kader van het UNESCO-verdrag, staan voorop (artikel 101);
- de audiovisuele sector: de partijen stimuleren coproducties voor film en televisie, werken programma's uit voor de opleiding van journalisten en andere personen die in de media werkzaam zijn

en verlenen technische bijstand voor publieke en particuliere media; Bosnië en Herzegovina stemt zijn beleid inzake regulering van de inhoudelijke aspecten van grensoverschrijdende televisie af op dat van de Gemeenschap en past zijn wetgeving aan het EU-acquis aan (artikel 102);

- de informatiemaatschappij: er wordt steun verleend voor de geleidelijke aanpassing van het beleid en de wetgeving van Bosnië en Herzegovina aan die van de Gemeenschap; de partijen werken ook samen met het oog op de verdere ontwikkeling van de informatiemaatschappij in Bosnië en Herzegovina; algemene doelstellingen zijn de voorbereiding van de maatschappij op het digitale tijdperk, het aantrekken van investeringen en het zorgen voor de interoperabiliteit van netwerken en diensten (artikel 103);
- netwerken en diensten voor elektronische communicatie: het is de bedoeling dat Bosnië en Herzegovina een jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst het communautaire acquis overneemt (artikel 104);
- informatie en communicatie: prioriteit wordt gegeven aan programma's die het publiek basisinformatie over de Gemeenschap verstrekken en de professionele kringen in Bosnië en Herzegovina voorzien van meer gespecialiseerde informatie (artikel 105);
- vervoer: de samenwerking is gericht op de herstructurering en modernisering van het Bosnische vervoerssysteem, de verbetering van het vrij verkeer van reizigers en goederen, de verbetering van de toegang tot de vervoersmarkt en de vervoersvoorzieningen met inbegrip van havens en luchthavens, de ondersteuning van de ontwikkeling van multimodale infrastructuurvoorzieningen in verband met de voornaamste trans-Europese netwerken, met name ter versterking van regionale verbindingen, de opstelling van exploitatienormen en de ontwikkeling van een vervoerssysteem dat compatibel is met dat in de Gemeenschap en daarop aansluit, evenals een betere bescherming van het milieu in de context van het vervoer (artikel 106);
- energie: de samenwerking is gebaseerd op het regionaal Verdrag tot oprichting van de energie-gemeenschap en zal gericht zijn op de geleidelijke

integratie van Bosnië en Herzegovina in de Europese energiemarkten (artikel 107);

- het milieu: de partijen ontwikkelen en versterken hun samenwerking om de achteruitgang van het milieu te stoppen en te starten met de verbetering ervan met het oog op duurzame ontwikkeling; de samenwerking kan ook toegespitst worden op de ontwikkeling van strategieën om grensoverschrijdende lucht- en waterverontreiniging te verminderen, een kader voor efficiënte, duurzame en schone energieproductie en –gebruik tot stand te brengen en milieueffectrapportage en strategische milieueffectbeoordeling uit te voeren; bijzondere aandacht gaat naar de ratificatie en de tenuitvoerlegging van het Protocol van Kyoto (artikel 108);
- onderzoek en technologische ontwikkeling: de partijen bevorderen de samenwerking op het gebied van civiel wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling waarbij rekening gehouden wordt met de beschikbaarheid van hulpmiddelen en een adequate toegang tot elkaars programma's en erop toegezien wordt dat intellectuele, industriële en commerciële eigendomsrechten goed beschermd worden (artikel 109);
- regionale en plaatselijke ontwikkeling: speciale aandacht wordt geschonken aan grensoverschrijdende, internationale en interregionale samenwerking teneinde bij te dragen tot de economische ontwikkeling en de vermindering van regionale verschillen (artikel 110);
- hervorming van het openbaar bestuur: er wordt ondersteuning verleend aan de invoering van een rechtsstaat in Bosnië en Herzegovina, het juist functioneren van de staatsinstellingen en de vlotte ontwikkeling van de verhoudingen tussen de EU en Bosnië en Herzegovina; de samenwerking is vooral gericht op institutionele opbouw en eerlijke wervings- en selectieprocedures, personeelsbeheer en loopbaanontwikkeling voor ambtenaren, permanente vorming en de bevordering van ethisch openbaar bestuur (artikel 111).

Titel IX – Financiële samenwerking (artikelen 112 – 114)

Bosnië en Herzegovina komt in aanmerking voor financiële steun van de Gemeenschap in de vorm van subsidies en leningen waaronder leningen van

de Europese Investeringsbank (EIB). De steun is afhankelijk van de vorderingen met betrekking tot de politieke criteria van Kopenhagen, en met name de verwezenlijking van de specifieke prioriteiten van het Europees partnerschap. De steun moet bijdragen tot democratische, economische en institutionele hervormingen (artikel 112). De steun in de vorm van subsidies wordt gedekt door operationele maatregelen die bij een verordening van de Raad ingesteld worden binnen een indicatief meerjarencader en op basis van jaarlijkse actieprogramma's. De bijstand kan betrekking hebben op alle samenwerkingsterreinen (artikel 113). De partijen zien erop toe dat de steun van de Gemeenschap verstrekt wordt in nauwe coördinatie met andere financieringsbronnen (artikel 114).

Titel X – Institutionele, algemene en slotbepalingen (artikelen 115 – 135)

De partijen richten een Stabilisatie- en associatieraad op, die moet toezien op de tenuitvoerlegging van de overeenkomst en die zich kan buigen over eender welk onderwerp van wederzijds belang (artikel 115). De Stabilisatie- en associatieraad bestaat enerzijds uit leden van de Raad en de Commissie en anderzijds uit leden van de Raad van ministers van Bosnië en Herzegovina. Hij komt regelmatig bijeen en wordt beurtelings voorgezeten door een vertegenwoordiger van de Gemeenschap en van Bosnië en Herzegovina. De EIB neemt als waarnemer deel aan de werkzaamheden (artikel 116). De Stabilisatie- en associatieraad kan besluiten treffen binnen de toepassingsfeer van de overeenkomst en voor de in de overeenkomst vermelde gevallen. De besluiten zijn bindend. De Stabilisatie- en associatieraad kan ook passende aanbevelingen doen (artikel 117).

De Stabilisatie- en associatieraad wordt bij de vervulling van zijn taken bijgestaan door een Stabilisatie- en associatiecomité (artikel 118). Het Stabilisatie- en associatiecomité kan vóór het einde van het eerste jaar na de inwerkingtreding van de overeenkomst, subcomités oprichten voor de adequate uitvoering van de overeenkomst (artikel 119). De Stabilisatie- en associatieraad kan ook besluiten andere speciale comités of lichamen op te richten (artikel 120). Er wordt ook een Parlementair Stabilisatie- en associatiecomité opgericht, waarin vertegenwoordigers van het Europees Parlement en leden van de parlementaire vergadering van Bosnië en Herzegovina van gedachten kunnen wisselen (artikel 121).

Artikel 122 stelt dat de partijen ervoor zorgen dat natuurlijke- en rechtspersonen van de andere partij toegang krijgen tot de bevoegde gerechtelijke en administratieve overheden om hun individuele- en eigendomsrechten te verdedigen.

Volgens artikel 123 kan elke partij maatregelen treffen die:

- zij nodig acht om te beletten dat informatie die tegen haar vitale veiligheidsbelangen indruist, onthuld wordt;
- verband houden met de productie van of de handel in wapens, munitie of oorlogsmateriaal of met onderzoek, ontwikkeling of productie die absoluut vereist zijn voor defensiedoeleinden;
- zij van vitaal belang acht voor haar eigen veiligheid in geval van binnenlandse onlusten of oorlog of internationale spanningen die een oorlogsdreiging inhouden.

Artikel 124 bepaalt dat de regelingen die beide partijen ten opzichte van elkaar toepassen, geen aanleiding mogen geven tot onderlinge discriminatie van hun onderdanen of vennootschappen.

De partijen treffen de maatregelen die vereist zijn om aan hun verplichtingen krachtens de overeenkomst te voldoen en zij zien erop toe dat de doelstellingen bereikt worden. De partijen leggen geschillen over de toepassing of de interpretatie van de overeenkomst voor aan de Stabilisatie- en associatieraad. In dat geval geldt artikel 126 en eventueel protocol 6. Indien een partij van mening is dat de andere partij een verplichting niet nakomt, kan zij passende maatregelen treffen. Alvorens zij dat doet, verstrekt zij de Stabilisatie- en associatieraad alle nodige informatie (artikel 125).

Artikel 126 regelt de beslechting van geschillen over de interpretatie of de tenuitvoerlegging van de overeenkomst. De partijen streven naar een oplossing door overleg binnen de Stabilisatie- en associatieraad. Zolang een geschil niet opgelost is, wordt het tijdens elke vergadering van de Stabilisatie- en associatieraad besproken tenzij de in protocol 6 beschreven arbitrageprocedure ingeleid is. Een geschil wordt geacht beslecht te zijn als de Stabilisatie- en associatieraad een bindend besluit getroffen heeft of verklaard heeft dat het geschil niet langer bestaat. Een geschil kan ook besproken worden in het Stabilisatie- en associatiecomité of een ander relevant comité of orgaan.

Voor vraagstukken die onder protocol 6 vallen, kan een partij het geschil voor arbitrage voorleggen overeenkomstig het protocol wanneer de partijen er niet in slagen binnen 2 maanden een oplossing te vinden.

De overeenkomst doet geen afbreuk aan de rechten die verleend worden bij bestaande overeenkomsten tussen één of meer lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds (artikel 127).

De bijlagen en protocollen vormen een integrerend onderdeel van de overeenkomst. Dat is ook het geval met de op 22 november 2004 ondertekende Kaderovereenkomst tussen de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina inzake de algemene beginselen voor de deelname van Bosnië en Herzegovina aan communautaire programma's en de bijlage (artikel 128).

De overeenkomst wordt gesloten voor onbepaalde duur. Elke partij kan de overeenkomst opzeggen door de andere partij te notificeren. Zes maanden na een dergelijke notificatie houdt de overeenkomst op van toepassing te zijn. Elke partij kan de overeenkomst met onmiddellijke ingang schorsen als de andere partij een essentieel element van de overeenkomst schendt (artikel 129).

Onder 'partijen' wordt verstaan de Gemeenschap, of haar lidstaten, of de Gemeenschap en haar lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds (artikel 130).

Volgens artikel 131 is de overeenkomst van toepassing op het grondgebied waarop de verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschap en het Euratom-verdrag van toepassing zijn, enerzijds, en op het grondgebied van Bosnië en Herzegovina, anderzijds.

De secretaris-generaal van de Raad is depositaris van de Overeenkomst (artikel 132).

De overeenkomst is opgesteld in alle officiële talen van de partijen. Alle teksten zijn gelijkelijk authentiek (artikel 133). De overeenkomst wordt door de partijen volgens hun eigen procedures goedgekeurd en treedt in werking op de eerste dag van de tweede maand die volgt op de datum waarop de laatste akte van ratificatie of goedkeuring neergelegd is (artikel 134).

Interim-overeenkomst

Artikel 135 stelt dat in afwachting van de voltooiing van de procedures, de bepalingen van sommige gedeelten van de overeenkomst, met name inzake het vrij verkeer van goederen en de relevante bepalingen inzake vervoer, door middel van een interim-overeenkomst ten uitvoer gelegd worden.

Deze interim-overeenkomst behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van de Gemeenschap en moet dus enkel door de Commissie en Bosnië en Herzegovina geratificeerd worden. De Interim-overeenkomst treedt in werking één maand na de datum waarop de laatste akte van bekrachtiging of goedgekeurd neergelegd werd. De termijn werd beperkt om tegemoet te komen aan een zeker ongeduld en onbehagen dat in Bosnië en Herzegovina ontstaan was omdat de overeenkomst met vertraging ondertekend werd.

De interim-overeenkomst is op 1 juli 2008 in werking getreden.

Bijlagen

Bijlage I gaat over tariefconcessies van Bosnië en Herzegovina voor industrieproducten uit de Gemeenschap (bedoeld in artikel 21).

Bijlage II geeft een omschrijving van de in artikel 27 bedoelde producten van de categorie 'baby beef'.

Bijlage III behandelt tariefconcessies van Bosnië en Herzegovina voor landbouwproducten van oorsprong uit de Gemeenschap (bedoeld in artikel 27).

Bijlage IV vermeldt de rechten die bij invoer in de Gemeenschap van toepassing zijn op goederen van oorsprong uit Bosnië en Herzegovina (bedoeld in artikel 28).

Bijlage V gaat over de rechten die bij invoer in Bosnië en Herzegovina van toepassing zijn op goederen van oorsprong uit de Gemeenschap (bedoeld in artikel 28).

Bijlage VI regelt de vestiging van financiële diensten (bedoeld in artikel 50).

Bijlage VII over de intellectuele, industriële en commerciële eigendomsrechten geeft onder andere een overzicht van de multilaterale overeenkomsten of verdragen waarvan de verplichtingen door de partijen nageleefd worden (bedoeld in artikel 73).

Protocollen

Protocol 1 (artikel 25) gaat over de handel in verwerkte landbouwproducten tussen de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina. In de bijlagen worden de rechten weergegeven die bij invoer in de ene partij van toepassing zijn op goederen van oorsprong uit de andere partij.

Protocol 2 (artikel 42) geeft een definitie van het begrip ‘producten van oorsprong’ en het betreft ook regelingen voor administratieve samenwerking in verband met de toepassing van de overeenkomst tussen de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina. In de bijlagen bij dit protocol staan:

- de lijst van be- of verwerkingen die moeten uitgevoerd worden ten aanzien van niet van oorsprong zijnde materialen, teneinde het vervaardigde product het karakter van product van oorsprong te verlenen;
- modellen van het certificaat inzake goederenverkeer EUR.1 en aanvraag van een certificaat inzake goederenverkeer EUR.1;
- de tekst van de factuurverklaring;
- producten die uitgesloten worden van de cumulatie waarin voorzien is in de artikelen 3 en 4.

Tenslotte zijn er nog gemeenschappelijke verklaringen over Andorra en San Marino.

Protocol 3 (artikel 59) betreft het vervoer over land.

Protocol 4 (artikel 71) gaat over staatssteun voor de ijzer- en staalindustrie.

Protocol 5 (artikel 97) heeft betrekking op wederzijdse administratieve bijstand in douanezaken.

Protocol 6 (artikel 126) bevat de procedure voor de beslechting van geschillen.

Protocol 7 (artikel 27) behandelt de wederzijdse preferentiële handelsconcessies voor bepaalde wijnen en de wederzijdse erkenning, bescherming en controle van benamingen van wijnen, gedistilleerde dranken

en gearomatiseerde wijnen. Bij dit protocol zijn 2 bijlagen gevoegd. In bijlage I staat de Overeenkomst tussen de Gemeenschap en Bosnië en Herzegovina betreffende wederzijdse preferentiële handelsconcessies voor bepaalde wijnen. Bijlage II bevat de Overeenkomst betreffende de wederzijdse erkenning, bescherming en controle van benamingen van wijnen, gedistilleerde dranken en gearomatiseerde wijnen. De aanhangsels bij deze bijlage hebben betrekking op respectievelijk de lijst van beschermde benamingen, de lijst van traditionele uitdrukkingen en kwaliteits termen voor wijn in de Gemeenschap en de lijst van contactpunten. De wijnen uit Vlaanderen die voorkomen op de lijst van beschermde benamingen (aanhangel 1) zijn:

- Hagelandse wijn, Haspengouwse wijn, Heuvelandse wijn en Vlaamse mousserende kwaliteitswijn als in bepaalde gebieden voortgebrachte kwaliteitswijnen;
- Vlaamse landwijn als tafelwijn met een geografische aanduiding.

Slotakte

De gevolmachtigden van de EU-lidstaten, de Europese Gemeenschap, de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en Bosnië en Herzegovina keuren de Overeenkomst, de bijlagen en de protocollen goed. Bij de slotakte zijn 2 gemeenschappelijke verklaringen (enerzijds over de regeling van het eigendomsrecht in Bosnië en Herzegovina, en anderzijds betreffende intellectuele en industriële eigendom) gevoegd, samen met een verklaring van de Gemeenschap betreffende de uitzonderlijke handelsmaatregelen die de Europese Gemeenschap toekent op grond van Verordening (EG) nr. 2007/2000.

III. PROCEDUREVERLOOP

1. Gemengd karakter en ondertekening van de overeenkomst

1.1 Het gemengde karakter

Het gemengde karakter naar Belgisch recht werd op 20 november 2007 vastgelegd tijdens de vergadering van de Werkgroep Gemengde Verdragen (WGV), adviesorgaan van de Interministeriële Conferentie Buitenlands Beleid (ICBB). Er worden bevoegdheden uitgeoefend van zowel de federale overheid als van de

gemeenschappen, de gewesten en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. De gemeenschappen zijn onder meer bevoegd voor de samenwerking op het vlak van onderwijs en vorming, cultuur en audiovisuele middelen, terwijl de bevoegdheden van de gewesten onder meer gesitueerd zijn in de samenwerking inzake landbouw, transport, energie en leefmilieu.

Op 9 juli 2008 heeft de ICBB het verslag van de WGV goedgekeurd.

1.2 De ondertekening

De ontwerpovereenkomst werd op 4 december 2007 geparafeerd.

Tijdens de vergadering van de WGV werd beslist de overeenkomst te laten ondertekenen volgens ondertekeningformule 3 van de ICBB, dit wil zeggen één enkele handtekening in naam van het Koninkrijk België doch met vermelding van al de betrokken entiteiten onder de handtekening. Dit is de gebruikelijke formule voor de ondertekening door België van verdragen tussen de EG en derde landen.

De ondertekening vond plaats in Luxemburg op 16 juni 2008.

2. Advies van de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARiV)

De Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen bracht op 19 november 2008 advies uit, en sluit zich aan bij het ontwerp van regeringsbeslissing.

De Raad verwijst naar het advies dat hij op 19 maart 2008 uitbracht over het ontwerp van decreet houdende instemming met de Stabilisatie- en associatieovereenkomst met Montenegro, waarin hij onder meer wees op de Europese toekomst voor de landen van de Westelijke Balkan en op de nood aan stabilisatie van de Balkan. De Raad meent dat ook voor Bosnië en Herzegovina het vooruitzicht op EU-lidmaatschap de beste manier is om stabiliteit, veiligheid en vooruitgang op een duurzame wijze te verankeren.

De Raad wil evenwel uitdrukkelijk waarschuwen voor voorbarig optimisme want de weg naar volledig EU-lidmaatschap is nog lang en ligt vol verraderlijke valkuilen. Om in de richting van volwaardig lidmaatschap te groeien, staan Bosnië en Herzegovina nog zeer belangrijke uitdagingen te wachten, zoals:

- een constitutionele hervorming: volgens de Raad wordt dat geen gemakkelijke klus;
- een vreedzaam samenleven van de verschillende etnische groepen: volgens de Raad zouden de politieke leiders de hervormingsagenda moeten laten prevaleren op kortzichtige partijbelangen;
- het ontgroeien van de internationale supervisie waaronder het Dayton Akkoord het land geplaatst heeft: de Raad merkt hierbij op dat de Stabilisatie- en associatieovereenkomst één van de voorwaarden is die de overgang van de Hoge Vertegenwoordiger naar de Speciale Gezant mede mogelijk maakt;
- de politieke verantwoordelijken en de administratie moeten de nodige capaciteiten ontwikkelen om de Stabilisatie- en associatieovereenkomst succesvol te implementeren, waarbij een belangrijke plaats weggelegd is voor corruptiebestrijding;
- economische hervormingen.

Een aantal regionale ontwikkelingen kunnen volgens de Raad destabiliserend of juist stabiliserend werken. Een mogelijke bron van instabiliteit is de onafhankelijkheid van Kosovo die een aantal politici in Bosnië en Herzegovina inspireerde om een nationalistisch discours te hanteren. Een stabiliserende invloed gaat uit van de naderende afronding van de toetredingsonderhandelingen tussen de EU en Kroatië.

De Raad besluit dat vooral het engagement van de Bosnische politici om actief te werken aan hervormingen en de interne verdeeldheden te overbruggen, de sleutel tot een succesvolle tenuitvoerlegging van de Stabilisatie- en associatieovereenkomst zal vormen. De Raad hoopt dat de EU blijft ijveren voor doorgedreven hervormingen. Het welslagen van deze Stabilisatie- en associatieovereenkomst is niet enkel belangrijk voor de toekomst van de Balkan, maar

eveneens voor de geloofwaardigheid van het buitenlands beleid van de EU.

3. Advies van de Raad van State

In zijn advies van 15 januari 2009 maakte de Raad van State geen opmerkingen.

4. Inwerkingtreding

Overeenkomstig artikel 134 treedt de overeenkomst in werking op de eerste dag van de tweede maand die volgt op de datum waarop de laatste akte van ratificatie of goedkeuring neergelegd is.

De partijen sloten ook een Interim-overeenkomst die bepaalt dat in afwachting van de inwerkingtreding van de overeenkomst, de bepalingen betreffende het vrij verkeer van goederen en de relevante bepalingen inzake vervoer al op een vroegere datum uitgevoerd worden. Die interim-overeenkomst behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van de Gemeenschap en moest dus enkel door de Europese Commissie en Bosnië en Herzegovina geratificeerd te worden. Zij trad in werking op 1 juli 2008, één maand na de datum waarop de laatste akte van bekrachtiging of goedkeuring neergelegd werd.

*Voor de minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme,
Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid*

*De Vlaamse minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin*

Veerle HEEREN

**Ontwerp van decreet houdende instemming met
de stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen
de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en
Bosnië en Herzegovina, anderzijds, en de slotakte,
ondertekend in Luxemburg op 16 juni 2008**

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw,
Zeevisserij en Plattelandsbeleid;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Institutionele Hervormingen, Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Art. 2. De stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds, en de slotakte, ondertekend in Luxemburg op 16 juni 2008, zullen volkomen gevolg hebben.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme,
Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid,

Kris PEETERS

ONTWERP VAN DECREET

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Institutionele Hervormingen, Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Institutionele Hervormingen, Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme, Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1

Dit decreet regelt een gemeenschaps- en een gewestaangelegenheid.

Artikel 2

De Stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en Bosnië en Herzegovina, anderzijds, en de slotakte, ondertekend in Luxemburg op 16 juni 2008, zullen volkomen gevolg hebben.

Brussel, 20 februari 2009.

*Voor de minister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Institutionele Hervormingen,
Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media, Toerisme,
Havens, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid,*

*De Vlaamse minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin,*

Veerle HEEREN
